

ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان فارسی در مقایسه با روش‌های بیان آنها در زبان روسی

رضوان حسن‌زاده*

دانشجوی دکتری آموزش زبان روسی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی، دانشگاه تهران، ایران

علیرضا ولی‌پور**

دانشیار زبان روسی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی، دانشگاه تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۰/۷/۱۳، تاریخ تصویب: ۹۱/۸/۲۳)

چکیده

تاکنون پژوهش‌های بسیاری پیرامون مسایل مربوط به ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان فارسی و روسی انجام شده است؛ با این حال، تجربه در زمینه آموزش این مبحث در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، نشان می‌دهد که به دلیل فزونی روش‌ها و ابزارهای دستوری و نحوی، بیان مفهوم اختصاص در زبان روسی (اعم از حالت‌های دستوری اسم و حروف اضافه)، بحث پیرامون کاربرد درست معنایی و دستوری معادل ترکیبات اضافی تخصیصی زبان فارسی به روسی، هنوز هم یکی از مباحث پیچیده و مهمی است که مشکلات فراوانی را برای زبان‌آموزان کشورمان در زمینه‌های یادگیری زبان روسی و ترجمه به وجود می‌آورد. در زبان فارسی، ترکیبات اضافی تخصیصی یا اختصاصی به کمک نقش‌نمای اضافه کسره رابطه نحوی برقرار کرده و مفهوم نسبت و اختصاص چیزی به چیز دیگر را بیان می‌کنند؛ مهم‌ترین و پرکاربردترین معادل ترکیبات اضافی اختصاصی زبان فارسی در زبان روسی، گروه واژه‌های با متمم اسم ناهمانگ (несогласованное определение) و همانگ (согласованное определение) در زبان روسی می‌باشد. بنابراین در پژوهش حاضر به بررسی ماهیت ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان فارسی، در مقایسه با روش‌ها و ابزارهای بیان آن‌ها در زبان روسی می‌پردازیم.

واژه‌های کلیدی: ترکیبات اضافی تخصیصی، مضاف، مضاف‌الیه، متمم، متمم اسمی.

* تلفن: ۰۲۱-۸۲۰۹۶۷۶۴، دورنگار: ۰۲۱-۸۸۶۳۴۵۰۰، E-mail: rhassanzadeh@ut.ac.ir

** تلفن: ۰۲۱-۶۱۱۱۹۱۲۸، دورنگار: ۰۲۱-۸۸۶۳۴۵۰۰، E-mail: alreva@ut.ac.ir

مقدمه

تاکنون پژوهش‌های بسیاری پیرامون مسایل مربوط به ترکیبات اضافی تخصیصی که ۸۰ درصد از ترکیبات اضافی رایج در زبان فارسی را تشکیل می‌دهند، و متمم‌های اسم (اعم از ناهم‌هنگ و هم‌هنگ) در زبان روسی انجام شده است؛ با این حال تجربه در زمینه آموزش این مبحث در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی نشان می‌دهد که به دلیل کثرت روش‌ها و ابزارهای دستوری و نحوی، معادل مفهوم اختصاص فارسی در زبان روسی، در مقایسه با سایر ترکیبات اضافی، بحث کاربرد درست معنایی و دستوری معادل ترکیبات اضافی تخصیصی زبان فارسی به روسی، هنوز هم یکی از مباحث پیچیده و بسیار مهمی است که مشکلات فراوانی را برای زبان‌آموزان کشورمان در زمینه‌های یادگیری زبان روسی و ترجمه آن به وجود می‌آورد. نتایج حاصل از مطالعات و پژوهش‌ها در زمینه ترکیبات اضافی در زبان روسی، گواه بر آن است که برای ساختن ترکیبات نحوی با معنای اختصاص فارسی در زبان روسی بیش از پانزده ابزار دستوری و نحوی (اعم از شش حالت دستوری اسم و حروف اضافه) در اختیار روس‌زبانان قرار دارد که همین امر، بر دامنه این مشکلات و دشواری‌ها برای زبان‌آموزان کشورمان در کاربرد عملی این مفاهیم و نوشتار جملات روسی می‌افزاید. به عنوان مثال، بیان مفهوم معادل اختصاص «کلید در» در زبان فارسی که با نقش‌نمای اضافه تخصیصی در زبان فارسی بیان می‌شود، با توجه به کثرت ابزارهای نحوی بیان آن در زبان روسی، زبان‌آموزان ایرانی را دچار سردرگمی کرده، تا جایی که معادل آن در زبان روسی توسط زبان‌آموزان کشورمان بیشتر *ключ двери* ترجمه می‌شود. علت آن این است که زبان‌آموزان ایرانی بر اساس الگوی ذهنی خویش در زبان فارسی و با توجه به ویژگی حالت دستوری اضافی بدون حرف اضافه در زبان روسی، در عمل ترجمه نادرستی از این مفهوم به دست می‌دهند، حال آن‌که بافت زبانی و نحوی زبان روسی به گونه‌ای است که حروف اضافه در کنار حالت‌های مختلف دستوری نیز می‌تواند بیانگر مفاهیم اختصاص معادل در زبان روسی باشد: *ключ от двери* موضوع ترکیبات اضافی هم در زبان فارسی و هم در زبان روسی تاکنون تعاریف همواره مورد توجه زبان‌شناسان قرار گرفته است. زبان‌شناسان نامی زبان فارسی تاکنون تعاریف متعدد و گوناگونی در این مقوله دستوری از زبان فارسی ارائه داده‌اند که به سبب تفاوت در رویکرد و نگاه زبانشناختی آن‌ها این تعاریف متفاوت بوده و گاهی در حل بسیاری از مشکلات و سؤالات پیرامون این مقوله دستوری راهگشا نیست. برخی با اتکا به دیدگاه‌ها و آموزه‌های دستور سنتی، بیشتر به «صورت» (فرم) ساختارهای نحوی توجه بیشتر دارند و

برخی نیز با رویکردی متفاوت، از دید «معنا»، به این مقوله دستوری می‌پردازند. در زبان فارسی ابزار نحوی ترکیب‌دهنده دو اسم در ترکیبات اضافی «کسره اضافه» است: «پنجره کلاس». نقش نمای اضافه فارسی که گاهی بدان تنها کسره اضافه گفته می‌شود، واژه‌بستی در زبان فارسی است که برای نشان دادن یک ترکیب اضافی یا ترکیب وصفی از آن استفاده می‌شود. این نقش نما، نقش واژه پس از خود را تعیین می‌کند، یعنی این‌که بودن آن پیش از یک واژه، به معنای این است که آن واژه نقش متمم اسم دارد. در مثال برگرفته؛ نقش‌نمای کسره میان دو واژه «پنجره» و «کلاس» مفهوم تخصیصی برقرار می‌کند؛ به عبارت دیگر در این نوع ترکیبات و گروه‌واژه‌ها هسته مخصوص متمم اسم (وابسته) است (پنجره مخصوص کلاس است). معادل متمم اسم زبان فارسی در زبان روسی определение نام دارد که می‌تواند به صورت وابسته هماهنگ با اسم (دانشگاه تهران Тегеранский университет) و به صورت وابسته ناهماهنگ (суп с рисом سوپ برنج) در جمله به کار رود. مقایسه و مطالعه تحلیلی مفاهیم اختصاص در هر دو زبان، گواه از آن دارد که خود مفهوم اختصاص می‌تواند با توجه به نوع رابطه نحوی موجود در گروه‌واژه‌ها و ترکیبات اضافی و معنای لغوی هسته و متمم اسم، مفاهیم جزئی‌تر نحوی از قبیل مفاهیم اختصاص زمانی، مکانی، سببی، توصیفی و ... را نیز شامل شود. بنابراین در این مقاله سعی بر آن است که به مطالعه ماهیت ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان فارسی، به عنوان متمم اسم پرداخته شود و به کمک مثال‌های متعدد، روش‌های بیان این نوع روابط نحوی در زبان روسی و مفاهیم نحوی ترکیبات اضافی تخصیصی در هر دو زبان، به صورت تطبیقی مشخص شود. باشد که نتایج حاصل از این پژوهش برای زبان‌آموزان کشورمان، کارشناسان و علاقه‌مندان به عرصه‌های زبان و ترجمه مفید واقع گردد.

بحث و بررسی

بحث حالت اضافه در زبان فارسی (و از دیدگاه دستور سنتی: مضاف و مضاف‌الیه) در مقوله گروه اسمی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد. اما باید دید که منظور از حالت اضافه و ماهیت آن چیست؟ تعریف کلی که درباره ترکیبات اضافی از کتاب‌های مختلف دستور زبان فارسی استخراج می‌شود، بیشتر به صورتی است که اگر دو اسم مجاور یکدیگر باشند و آخر اولین اسم (اگر حرف اضافه نباشد) کسره‌ای وجود داشته باشد، حالت اضافه (مضاف مضاف‌الیه) ایجاد می‌گردد (شریعت ۳۶۱). بطور معمول در حالت اضافی، کلمه یا گروهی از کلمات، که حرف آخر آن مکسور است، واژه‌ای به دنبال آن می‌آید تا توضیحی به مفهوم آن

اضافه کند، مانند «کتاب معلم». در دستور سنتی زبان فارسی به واژه «کتاب» مضاف و به کلمه «معلم» مضاف‌الیه می‌گویند. سلطانی درباره مضاف و مضاف‌الیه چنین می‌نویسد: ترکیب اسم-اسم، مضاف و مضاف‌الیه است (سلطانی ۱۱۱).

در حال حاضر برخی از زبان‌شناسان فارسی معاصر، بیشتر با رویکردی معناگرایانه به ترکیبات اضافی (مضاف، مضاف‌الیه) توجه داشته و آن را در مقوله متمم‌های اسمی مورد بررسی قرار می‌دهند. اصطلاح متمم اسم در دستور سنتی زبان فارسی توسط دستورنویسان، بطور عمده با تکیه همزمان بر دو وجه صورت (فرم) و معنای زبان تعریف می‌شود. بر این اساس متمم اسم، به عنوان وابسته در ترکیب با اسامی (فرشیدورد ۵۵؛ نوبهار ۸۷) به عنوان اسمی مشخص می‌شود که می‌تواند بوسیله حرف اضافه چیزی را به معنای آن اسم بیافزاید، یا به عبارتی، معنی کلمه را تمام کند (وزین پور ۹۹؛ انوری ۱۲۱). به این ترتیب با توجه به تعریف فوق از متمم اسم، مشاهده می‌شود که در دستور سنتی زبان فارسی، استناد به صورت زبان، یعنی قائل بودن به وجود یک حرف اضافه در کنار اسم، به عنوان یکی از معیارهای اصلی در تعیین و تعریف متمم مورد توجه قرار می‌گیرد. اما در دستور زبان روسی معاصر تکیه و استناد به جنبه «معنا» است و وجود یا عدم وجود حرف اضافه در کنار اسم تأثیری بر تعیین متمم اسم ندارد (زهرايي ۲)؛ به عبارت دیگر در زبان روسی در تعیین متمم اسم «افزودن چیزی به معنای کلمه دیگر و تمام کردن معنای کلمه دیگر» (بلوشاپکوا ۷۰۵) مهم است نه وجود حرف اضافه. البته شایان ذکر است که برخی از زبان‌شناسان و دستورنویسان نامی زبان فارسی همچون «دکتر انوری و احمدی گیوی» نیز همچون زبان‌شناسان روسی، نقش‌های اضافه را در حکم حرف اضافه و متمم‌ساز به حساب آورده‌اند و بحث ترکیبات اضافی را در مقوله متمم‌های اسمی مورد بررسی قرار می‌دهند؛ بدین شرح که هرگاه مسند یا مسندالیه، مضاف یا موصوف واقع شوند، مضاف‌الیه یا صفت «متمم» نامیده می‌شوند، به عنوان مثال: مرد دانشمند، استاد دانشگاه (پنج استاد ۲۲۸).

در ترکیب‌های اضافی زبان فارسی کنونی (به استثنای محدودی) بطور معمول جزء اول ترکیب «اسم» بوده و همان اسم است که عنصر عمده و اساسی ترکیب (هسته) را تشکیل می‌دهد. جزء دوم ترکیب اضافی بطور معمول عنصر درجه دوم (وابسته) و عنصر تعیین کننده جزء نخست است (شفایی ۱۵۰). جزء دوم ترکیب اضافی (وابسته) در حقیقت متمم جزء اول (هسته) است و قدری آن را واضح‌تر می‌کند و از نظر معنی مقصود از اضافه، بیشتر هسته است جز در پاره‌ای ترکیبات که تشبیهی - استعاری‌اند که در آنها وابسته (متمم اسم) مقصود است:

پشت کمان، قد سرو و ...

حال سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که رابطه نحوی که نقش‌نمای اضافه در زبان فارسی میان دو اسم ایجاد می‌کند، بیانگر یک نوع مفهوم است یا خیر؟ به عبارت دیگر نقش‌نمای اضافه در زبان فارسی آیا قادر است که روابط نحوی-معنایی را که متمم اسم در زبان روسی بیان می‌کند، میان دو اسم برقرار کند؟ برای جواب دادن به این سؤال به مثال‌های بیشتری رجوع می‌کنیم. مثال‌های «در کلاس»، «روزنامه همشهری»، «انگشتر طلا» و «لب لعل» را در نظر می‌گیریم. همانگونه که مشهود است، هر چهار مثال به لحاظ ساختاری به هم شبیه‌اند و از یک شیوه ساختار نحوی تبعیت می‌کنند؛ به عبارت دیگر، هر چهار مثال از ترکیب دو اسم بوسیله کسره نقش‌نمای اضافه ساخته شده‌اند. در مثال «در کلاس» همانگونه که از معنای این ترکیب برداشت می‌شود، نقش‌نمای کسره میان دو واژه «در» و «کلاس» مفهوم تخصیصی برقرار می‌کند؛ به عبارت دیگر در این نوع ترکیبات، هسته مخصوص وابسته یا متمم اسم است (در مخصوص کلاس است). در مثال «روزنامه همشهری» نیز، مفهومی که بوسیله کسره نقش‌نمای اضافه بیان می‌شود، نه ملکی است و نه تخصیصی؛ بلکه این مفهوم «توضیحی» می‌باشد؛ یعنی در این نوع ترکیبات هسته، اسم عام، و وابسته اسم خاص هسته است که درباره هسته توضیحی می‌دهد و نوع آن را مشخص می‌کند. در مثال «انگشتر طلا» و «لب لعل» نیز کسره نقش‌نمای اضافی به ترتیب روابط معنایی «بیانی» (جنس) و «تشبیهی» را میان هسته و وابسته برقرار می‌سازد؛ به عبارت دیگر در ترکیب «انگشتر طلا»، کسره اضافه نشان دهنده آن است که هسته «انگشتر» ساخته شده از جنس وابسته «طلا» است و در ترکیبات تشبیهی از نوع «لب لعل» هسته به وابسته تشبیه می‌شود: لب شبیه لعل است (وجه شبه سرخی آنها است). پس نتیجه می‌گیریم، وابسته (یا متمم اسم) همیشه یک نوع مفهوم و معنی خاص به هسته نمی‌افزاید، بلکه کسره نقش‌نمای اضافه میان هسته و وابسته، روابط معنایی گوناگون و متفاوتی از قبیل مالکیت، همانندی، بیان نوع و جنس، اختصاص و غیره برقرار می‌کند. از این رو اضافه از حیث مفهوم‌ها و پیوندهای موجود میان هسته و وابسته (متمم اسم) اقسامی پیدا می‌کند: ۱- اضافه ملکی؛ ۲- اضافه تخصیصی؛ ۳- اضافه توضیحی؛ ۴- اضافه بیانی یا جنسی؛ ۵- اضافه تشبیهی؛ ۶- اضافه استعاری؛ ۷- اضافه اقترانی؛ ۸- اضافه بنوت (فرزند) ... (شریعت ۳۶۱).

معادل متمم اسم زبان فارسی، در زبان روسی определение نام دارد که می‌تواند به صورت وابسته هماهنگ با اسم (دانشگاه تهران تегеранский университет) و به صورت

وابسته ناهماهنگ (суп с рисом سوپ برنج) در جمله به کار رود. متمم اسم در زبان روسی جزء فرعی کلام است که توسط یکی از روابط نحوی با کلمه دیگر ترکیب شده و سخنی را به معنای آن می‌افزاید که بیانگر ویژگی‌های مختلف آن کلمه است (والگینا ۱۲۷). بر اساس روابط نحوی (Синтаксические связи: согласование – управление – примыкание) حاکم بر گروه واژه‌ها (همسانی، حاکمیت و همنشینی)، متمم اسم در زبان روسی به دو دسته تقسیم می‌شود: متمم اسم هماهنگ و ناهماهنگ. متمم اسم نقش به سزایی در زبان روسی دارد که با آنها، می‌توان اشخاص، اشیاء و پدیده‌ها را به گونه‌های مختلف توصیف نمود (همان ۱۲۸)، به عنوان مثال متمم اسم ناهماهنگ برای بیان معانی مختلفی همانند: مالکیت، تعلق شیئی یا شخصی به مجموعه‌ای، ویژگی‌های ظاهری یا باطنی، خصوصیات کننده کار، زمینه تخصص، پیشه، رشته درسی، نسبت خویشاوندی، ماده‌ای که شیئی از آن ساخته شده، دارا بودن یا دارا نبودن خصوصیتی و... بکار برده می‌شود: книга брата کتاب برادر، ключ от двери کلید در، газета «Правда» روزنامه «پراودا»، книга по химии کتاب شیمی (دیبرووا ۲۷۲).

متمم اسمی ناهماهنگ در زبان روسی همواره موضوع بحث زبان‌شناسان مختلف بوده است. این مقوله نحوی از زبان روسی در گروه‌واژه‌های مختلف، ویژگی‌های نحوی و معنایی مختلفی را از خود نشان می‌دهد؛ (بابایتسووا ۱۳۲) تاجایی که، به عنوان مثال، بسیاری از زبان‌شناسان در گستره علم نحو زبان روسی، معتقدند که متمم اسم در زبان روسی بیشتر در جواب به سؤال کلی какой? با مفهوم توصیفی بکار می‌رود. حال مثال‌های ущерб от (для чего?) (چه برای؟) نیز بکار می‌روند (همان ۱۳۳) بطوری که در این گروه‌واژه‌ها بیشتر نقش متمم قیدی (Обстоятельство как второстепенный член предложения) سببی، مکانی و هدف را ایفا می‌کنند؛ به عبارت دیگر، در زبان روسی می‌توان برای بسیاری از گروه‌واژه‌های با متمم اسم ناهماهنگ به غیر از مفهوم توصیفی، مفاهیم متممی - قیدی (Обстоятельственное отношение) مکانی، زمانی، سببی، هدف و غیره) و مفعولی (Объектное отношение) را نیز تعریف کرد. (همان) زبان‌شناسان و متخصصان نامی در علم نحو زبان روسی، برای گروه‌واژه‌های (Словосочетание) با متمم اسمی (اسم - اسم) حداقل ۳ نوع رابطه نحوی

(Синтаксическое отношение) تعریف می‌کنند. لکانت در کتاب *زبان روسی معاصر روابط نحوی* موجود در گروه‌واژه‌ها را به ۳ دسته تقسیم می‌کند (لکانت ۱۵۶):

(۱) گروه‌واژه‌ها با رابطه نحوی توصیفی (Атрибутивное отношение):

ключ от двери, женщина в шляпе, дом брата

(۲) گروه‌واژه‌ها با رابطه نحوی متممی - قیدی (Обстоятельственное отношение)

(سببی، زمانی، مکانی، هدف و غیره):

усталость от работы, ущерб от пожара, выступление от марта, дорога в лес, материал на костюм, деньги на свадьбу

(۳) گروه‌واژه‌ها با رابطه نحوی مفعولی (Объектное отношение):

Чтение книги, писатель романов, наблюдатель за выполнением работы

اینگونه ترکیبات و گروه‌واژه‌ها در زبان روسی بیشتر به وسیله حالت‌های صرفی مختلف اسم زبان روسی (با حرف اضافه و یا بدون آن) و گاهی صفت و موصوف بیان می‌شوند. مقایسه روش‌ها و ابزارهای بیان، همگی مفاهیم ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان‌های فارسی و روسی، نشانگر آنند که نسبت ابزارهای بیان همه مفاهیم تخصیصی در ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان فارسی نسبت به زبان روسی در حقیقت نسبت ۱ به حداقل ۱۵ ابزار نحوی در زبان روسی است. در زبان فارسی کسره به عنوان نقش‌نمای اضافه، بیانگر همه مفاهیم تخصیصی است در حالی که در زبان روسی همین مفاهیم با متمم‌های هماهنگ و ناهماهنگ گروه‌واژه‌ها بیان می‌شوند: *книга по физике* کتاب فیزیک، *городские улицы* خیابان‌های شهر، و *Исламская Республика Иран* جمهوری اسلامی ایران. به عنوان مثال در «خیابان‌های شهر» و «کتاب امتحان»، کسره اضافه، دو کلمه «خیابان‌ها» و «شهر» را از لحاظ نحوی به یکدیگر ارتباط داده و معادل آن در زبان روسی همان مطابقت دستوری، یعنی هماهنگی پایانه صرفی دو واژه از لحاظ شمار، جنس و حالت صرفی است *городские улицы* (rusgram.narod.ru)؛ از طرف دیگر، کسره اضافه، دو واژه «کتاب» و «امتحان» را از لحاظ نحوی به یکدیگر ارتباط داده است؛ معادل آن در زبان روسی پایانه صرفی *у-* در حالت به واسطه‌ای *Д.п.* در واژه *экзамену* و حرف اضافه *по* است: *книга по экзамену*؛ و در مثال «کلید در» کسره اضافه دو واژه «کلید» و «در» را به لحاظ نحوی به یکدیگر ارتباط داده است و معنای تخصیصی دارد؛ که معادل آن هم در زبان روسی با حرف اضافه *от* و پایانه صرفی *-и* در واژه *двери* در حالت اضافه اسم (родительный падеж) بیان می‌شود: *ключ от двери*.

با توجه به مطالب فوق‌الذکر پیرامون متمم‌های اسم در زبان فارسی و متمم اسم در زبان روسی در زیر به بررسی تطبیقی و مقایسه‌ای اضافه تخصیصی در زبان فارسی و روش‌های بیان آنها در زبان روسی می‌پردازیم، چرا که ابزارها و روش‌های بیان نحوی اینگونه ترکیبات در مقایسه با سایر ترکیبات اضافی زبان فارسی از کثرت و تنوع زیادی در زبان روسی برخوردار است.

در زبان فارسی تعریف کلی که زبان‌شناسان پیرامون اضافه تخصیصی ارائه کرده‌اند، در کل بدین صورت است که به ترکیباتی که در آنها، هسته مخصوص متمم اسم می‌باشد، اضافه تخصیصی اطلاق می‌گردد (شریعت ۳۶۲)، مانند: لباس ورزش، کمد آشپزخانه ... در مثال «کمد آشپزخانه» همانگونه که از معنای این ترکیب برداشت می‌شود، نقش‌نمای کسره میان دو واژه «کمد» و «آشپزخانه» مفهوم تخصیصی برقرار می‌کند؛ به عبارت دیگر در این نوع ترکیبات هسته مخصوص وابسته است. (کمد مخصوص آشپزخانه است.) تفاوت بین اضافه تخصیصی و اضافه ملکی در این است که در اضافه ملکی غالباً متمم اسم انسان است که می‌تواند مالک باشد و در هسته تصرف کند. اما در اضافه تخصیصی اینگونه نیست (همان ۳۶۲). به عنوان مثال وقتی می‌گوییم کتاب علی، از کتابی صحبت می‌کنیم که صاحبش علی است و علی انسان است. اما وقتی می‌گوییم کتاب درس، از کتابی صحبت می‌کنیم که مخصوص درس است و درس جاندار نیست.

همانگونه که گفته شد، ترکیبات اضافی تخصیصی در زبان فارسی به وسیله نقش‌نمای اضافه کسره، رابطه نحوی برقرار کرده و مفهوم نسبت و اختصاص چیزی به چیز دیگر را بیان می‌کنند؛ سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود اینست که آیا مفاهیم و معانی که نقش‌نمای اضافه کسره در اضافه‌های تخصیصی زبان فارسی بیان می‌کند، تنها اختصاصی است؟، به عبارتی، آیا می‌توان بر اساس مفهوم سینکرتیزم نحوی در زبان روسی و همچنین الگوی فوق‌الذکر از روابط نحوی که لکانت در زبان روسی ارائه می‌کند، مفاهیم جزئی‌تر دیگری را نیز در مفهوم کلی «اختصاص چیزی به چیز دیگر» در زبان فارسی جستجو کرد؟ به نظر می‌رسد، بررسی تطبیقی و مقایسه‌ای نوع روابط نحوی بیان شده در ترکیبات اضافی تخصیصی زبان فارسی بر اساس الگوی روابط نحوی لکانت در زبان روسی بسیاری از مسائل و مشکلات پیرامون ترجمه و برگرداندن این ترکیبات به زبان روسی را حل می‌کند. نتایج بررسی و مطالعه تحلیلی ترکیبات تخصیصی و مفهوم رابطه نحوی نقش‌نمای اضافه در زبان فارسی نشان می‌دهد که مفهوم اختصاص در اینگونه ترکیبات، شامل مفاهیم جزئی‌تر نحوی دیگری نیز می‌شود؛ به

عنوان مثال ترکیب اضافی تخصیصی «مصاحبه ماه اکتبر» را در نظر بگیرید. همانگونه که مشهود است، نقش‌نمای اضافه در این ترکیب کلمه «مصاحبه» را به کلمه «اکتبر» پیوند می‌دهد و بین آنها رابطه اختصاص برقرار می‌کند. اما با قدری تأمل می‌توان اذعان داشت که این نوع اختصاص از جنس زمانی است. به عبارتی، متمم اسمی در این ترکیب اضافی به مفهوم و رابطه نحوی زمان (Временные отношения) اشاره می‌کند (مصاحبه به زمان ماه اکتبر اختصاص دارد). بنابراین اگر بخواهیم ترکیب اضافی تخصیصی «مصاحبه ماه اکتبر» را به زبان روسی ترجمه کنیم، می‌بایستی دو واژه «интервью» و «октябрь» را به‌گونه‌ای به‌وسیله ابزارهای نحوی بیان زمان وصل کنیم که میان آنها رابطه نحوی متمم اسمی با مفهوم زمانی برقرار شود. برای اینکار بایستی از حرف اضافه «от» با حالت دستوری اضافه‌ای استفاده کنیم: «интервью от октября». حالا ترکیب اضافی تخصیصی «خستگی کار» را در نظر بگیرید. همانگونه که مشهود است، نقش‌نمای اضافه در این ترکیب، کلمه «خستگی» را به کلمه «کار» پیوند می‌دهد و بین آنها رابطه اختصاص برقرار می‌کند. اما با قدری تحلیل می‌توان گفت که این نوع اختصاص دارای ماهیت سببی (Причинные отношения) است. به عبارتی متمم اسمی در این ترکیب اضافی به علت و دلیل بروز «خستگی» که همان «کار» است، اشاره می‌کند (خستگی ناشی از کار). بنابراین اگر بخواهیم ترکیب اضافی تخصیصی «خستگی کار» را به زبان روسی ترجمه کنیم، می‌بایستی دو واژه «усталость» و «работа» را به‌گونه‌ای به‌وسیله ابزارهای نحوی بیان علت و سبب وصل کنیم که میان آنها رابطه نحوی متمم اسمی با مفهوم سببی برقرار شود. برای اینکار بایستی از حرف اضافه «от» با حالت دستوری اضافه‌ای با مفهوم سببی استفاده کنیم: «усталость от работы».

به نظر می‌رسد، تسلط نظام‌مند بر انواع مفاهیم و معانی بیان شده توسط روابط نحوی میان هسته و متمم اسم در ترکیبات اضافی زبان روسی و فارسی که در بالا بدان اشاره شده است، و مقایسه آن حین ترجمه، به زبان‌آموزان کشورمان راهکاری می‌دهد که در نتیجه آن، فرایند ترجمه اینگونه ترکیبات به زبان روسی را تسهیل بخشد. در این راستا در نظر گرفتن موارد زیر ضروری و مهم می‌نماید:

۱- ایجاد و تقویت مهارت زبان‌آموز یا مترجم در تحلیل مفهوم اختصاص و تشخیص نوع رابطه نحوی بیان شده - اعم از زمانی، سببی، هدف، مکانی و غیره - در ترکیب اضافی تخصیصی در زبان فارسی توسط زبان‌آموز یا مترجم. به عنوان مثال زبان‌آموز در مواردی چون «نامه ماه مه»، «خستگی کار» و «پول عروسی» بایستی بتواند، در وهله اول، مفهومی را که

نقش‌نمای کسره اضافه در این ترکیبات بیان می‌کند تشخیص دهد. در موارد بالا به ترتیب مفاهیم تخصیصی - نحوی «زمانی»، «سببی»، و «هدف» بیان می‌شود.

۲- تشخیص و بکارگیری درست روش‌ها و ابزارهای بیان معادل این مفاهیم در زبان روسی از میان ابزارهای بیان روابط نحوی (Синтаксическая связь) همسانی، حاکمیت و همنشینی توسط زبان‌آموز یا مترجم؛ که در مثال فوق‌الذکر، معادل مفاهیم تخصیصی روابط نحوی بیان شده در زبان فارسی، در زبان روسی به ترتیب حالت دستوری اضافی با حرف اضافه от با مفهوم زمانی، حالت دستوری اضافی با حرف اضافه на با مفهوم سببی، و حالت دستوری مفعولی با حرف اضافه на با مفهوم تخصیصی هدف می‌باشد: письмо от мая, деньги на свадьбу, усталость от работы. به عبارت دیگر، زبان‌آموزان کشورمان می‌باید با انواع روابط نحوی موجود در زبان روسی، اعم از روابط مکانی، زمانی، سببی، هدف، توصیفی و تمام ابزارهای دستوری و نحوی بیان آنها آشنایی کافی داشته باشند تا بتوانند با تشخیص ابزار مناسب و درست بیان یک مفهوم، و رعایت قواعد حاکم بر ترکیبات اضافی زبان روسی (اعم از حروف اضافه و حالت‌های دستوری و ...) ترجمه درستی به دست دهند. در همین راستا در زیر به بررسی تک تک روش‌ها و ابزارهای معادل مفهوم فارسی تخصیصی در زبان روسی می‌پردازیم:

بیان مفهوم اضافه تخصیصی در حالت‌های دستوری مختلف

۱- بیان مفهوم اضافه تخصیصی بوسیله حالت اضافی (родительный падеж)

۱-۱- بیان مفهوم اضافه تخصیصی بدون حرف اضافه

ساختار معادل بسیاری از ترکیبات اضافی تخصیصی فارسی، در زبان روسی بر اساس کاربرد اصلی حالت اضافی بدون حرف اضافه ساخته می‌شود، به گونه‌ای که متمم اسم در زبان روسی در حالت اضافی بدون حرف اضافه صرف می‌شود. در این نوع ترکیبات وابسته بدون حرف اضافه به هسته نسبت داده می‌شود: کارگر کارخانه рабочий завода, پنجره کلاس окно аудитории, پشت بام منزل крыша дома, آینه حمام зеркало ванной. موارد اندکی نیز وجود دارد که در زبان روسی معنای تخصیصی می‌تواند به وسیله حرف اضافه у در حالت اضافه بیان شود: کشوی میز ящик у стола و دروازه گاراژ ворота у гаража و ... در این نوع کاربرد، معنای لغوی حرف اضافه، مفهوم ضمنی و جزئی «نزد و پیش چیزی» را نیز به

ترکیب اضافی روسی اضافه می‌کند.

۲-۱- بیان مفهوم اضافه تخصصی با حرف اضافه

- حرف اضافه от

حرف اضافه от در این نوع ترکیبات بیان‌کننده مفهوم تخصیص یافتن هسته به متمم اسمی است: نامه ماه مارس **письмо от марта**، دستور ماه مه **приказ от мая**، خستگی کار **усталость от работы**، خسارت آتش‌سوزی **ущерб от пожара**، داروی سردرد **лекарство от головной боли**، پماد آلرژی **мазь от аллергии**، چرخ اتومبیل **крышка от кастрюли** در قابلمه **колесо от машины**.

همانگونه که از مثال‌های بالا برمی‌آید، در زبان روسی حرف اضافه от علاوه بر بیان مفهوم اختصاص، مفاهیم جزئی دیگری را نیز، به واسطه نقش نحوی و دستوری که در ترکیبات اضافی ایفا می‌کند، دارد که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

- بیان روابط نحوی زمان (**Выражение временных отношений**): حرف اضافه от در برخی از ترکیبات با متمم اسم اسامی ماه‌ها و روزهای هفته و تاریخ ماه‌ها بیانگر مفهوم زمان است: **приказ от мая** دستور ماه مه.

- بیان روابط نحوی سببی (**Выражение причинных отношений**): حرف اضافه от در برخی از ترکیبات اضافی میان هسته و وابسته مفهوم اختصاص دارد، به طوری که هسته در اینگونه از ترکیبات، به حالت و یا ویژگی کیفی دلالت دارد که نتیجه وابسته است، به عبارتی، وابسته علت پیشامد هسته است: **усталость от работы** خستگی کار (خستگی ناشی از کار).
- بیان مفهوم اختصاص: حرف اضافه от در برخی از ترکیبات اضافی میان هسته و وابسته روابط نحوی اختصاص برقرار می‌کند، بطوری که کاربری هسته در اینگونه از ترکیبات، مختص وابسته است: **средство от кашля** داروی سرفه.

برای بیان همین مفهوم، حالت اضافی با حرف اضافه для نیز در برخی از اینگونه ترکیبات استفاده می‌شود: صندوق نامه **ящик для писем**، جعبه ابزار **ящик для инструментов**، ظرف شیر **посуда для молока**، دکمه پیراهن **пуговица для рубашки**، در قابلمه **крышка для кастрюли**، دفتر انشا **тетрадь для сочинения**، دفتر تمرین **тетрадь для упражнений**، اتوی مو **утюг для волос**.

- بیان اختصاص جزء به کل (**Предназначение частей к целому общему**): حرف اضافه

от در برخی از ترکیبات اضافی میان هسته و وابسته، بار اختصاصی و مالکیتی دارد به طوری که در اینجا هسته جزئی از کل یعنی وابسته است، مانند: колесо от машины چرخ ماشین.

– حرف اضافه из-под

حرف اضافه из-под در این نوع ترکیبات، بیانگر مفهوم اختصاص هسته به وابسته است. هسته در بیشتر موارد در اینگونه ترکیبات، بیان کننده ظرف و یا بسته‌ای است که وابسته پیش‌تر محتوی آن بوده است و در لحظه سخن، ظرف و یا بسته خالی از آن شده است. وابسته نیز در اینگونه ترکیبات بیانگر مواد غذایی، دارویی و از این قبیل است: بطری روغن^۱ -из-банка под масла، کاغذ شکلات из-под конфеты، شیشه نوشابه -из-бутылка под пепси-колы، شیشه شیر из-под молока бутылка.

– حرف اضافه из

در این گونه ترکیب‌ها حرف اضافه из بیانگر مفهوم اختصاص و انتساب هسته به وابسته است. وابسته اینگونه ترکیبات، در بیشتر موارد، بیانگر اسم مکان، محل، و از این قبیل است که وابسته مربوط به آن محل می‌شود. به عبارتی در اینگونه ترکیبات زبان روسی، حرف اضافه из بیانگر مفهوم روابط نحوی مکانی (Выражение пространственных отношений) است: اهل тайга человек из Тайги، آب چاه вода из колодца، آب چشمه вода из родника، استعلام وزارت کشور запрос из министерства внутренних дел. در مواردی هم که اسم فقط با حرف اضافه с بکار می‌رود، این مفهوم در زبان روسی با حرف اضافه с بیان می‌شود: مسافر کشتی пассажир с корабля.

۲- بیان مفهوم اضافه تخصیصی بوسیله حالت به‌ای (дательный падеж)

۲-۱- بیان مفهوم اضافه تخصیصی بدون حرف اضافه

معادل بسیاری از اینگونه ترکیبات اضافی فارسی، در زبان روسی به وسیله حالت بواسطه بدون حرف اضافه ساخته می‌شود: آموزش زبان обучение языку. در اینگونه موارد نقش

۱- در مواردی هم این معنای ترکیبات اضافی به وسیله صفات نسبی ساخته شده از هسته گروه واژه در زبان روسی بیان می‌شوند: شیشه شیر молочная бутылка، کاغذ شکلات конфетная этикетка و ...

دستوری و نحوی وابسته مفعولی (Объектное синтаксическое отношение) و از نوع مفعول غیرمستقیم (Косвенное дополнение) است (Косвенное дополнение) - обучение языку - обучать языку.

۲-۲- بیان مفهوم اضافه تخصیصی با حرف اضافه

- حرف اضافه к

در این گونه ترکیبات حرف اضافه к بیانگر مفهوم تخصیص هسته به وابسته است: دسر شام десерт к ужину، شیرینی چای сладости к чаю، استعداد نقاشی способность к рисованию، استعداد موسیقی к музыке، راه موفقیت путь к успеху، عشق زندگی любовь к жизни. معادل روسی اینگونه ترکیبات اضافی تخصیصی زبان فارسی، فقط و فقط حالت دستوری بواسطه با حرف اضافه к است، چرا که براساس رابطه نحوی حاکمیت (Управление) در زبان روسی، بیشترین کلمات هسته در اینگونه ترکیبات، حالت دستوری بواسطه با حرف اضافه к می‌طلبند (любовь к чему، склонность к чему) (پولکینا ۳۳۱)

- حرف اضافه по

حرف اضافه по در این نوع ترکیبات بیان کننده مفهوم تخصیص یافتن و منسوب شدن هسته به وابسته است؛ به عبارت دیگر، حرف اضافه по بر زمینه تخصص، پیشه، رشته درسی، تحصیلی، ورزشی و غیره منسوب به هسته دلالت می‌کند: فدراسیون ژیمناستیک федерация по гимнастике، کارشناس نفت специалист по нефти، مدارک پرونده جنایی документы по делу، قهرمان تنیس чемпион по теннису، کتاب فیزیک книга по физике، امتحان شیمی экзамен по химии. همانگونه که مشهود است نقش نحوی و دستوری وابسته در این نوع ترکیبات متمم اسمی ناهماهنگ (несогласованное определение) است.

۳- بیان مفهوم اضافه تخصیصی بوسیله حالت مفعولی (винительный падеж)

- حرف اضافه в

ساختار معادل بسیاری از اینگونه ترکیبات اضافی فارسی در زبان روسی بر اساس رابطه نحوی حاکمیت ضعیف (Слабое управление) به وسیله حالت مفعولی با حرف اضافه в ساخته

می‌شود. در این نوع ترکیبات حرف اضافه **в** بیانگر مفهوم تخصیص یافتن هسته به وابسته است. وابسته نیز در اینگونه ترکیبات، نقش رابطه نحوی مکان را ایفا می‌کند: راه جنگل **дорога в лес**، برگه استراحت **путёвка в санаторий**، در خانه **дверь в дом**، بلیط سینما **билет в кинотеатр**. در مواردی هم که اسم فقط با حرف اضافه **на** بکار می‌رود، این مفهوم در زبان روسی با حرف اضافه **на** بیان می‌شود: ورودی کارخانه **вход на завод**.

- حرف اضافه **на**

حرف اضافه **на** در این نوع ترکیبات بیانگر مفهوم تخصیص یافتن هسته به وابسته است: پول عروسی **деньги на свадьбу**، سفارش کتاب **заказ на книгу**، پول کتاب **деньги на книгу**، پارچه کت و شلوار **материал на костюм**، هدیه روز تولد **подарок на день рождения**، پول دارو **средства на лекарство**. حرف اضافه **на** به همراه حالت مفعولی در اینگونه ترکیبات اضافی میان هسته و متمم اسم روابط نحوی هدف برقرار می‌کند، به‌طوریکه هسته در اینگونه از ترکیبات مختص وابسته بکار می‌رود.

- حرف اضافه **под**

یکی از کاربردهای حرف اضافه **под** در زبان روسی با حالت دستوری مفعولی، بیان مفهوم تخصیص یافتن هسته به وابسته می‌باشد. در این نوع ترکیبات هسته بر مکان و فضایی دلالت می‌کند که وابسته به آن اختصاص می‌یابد: زمین گندم **земля под пшеницу**، اتاق کتابخانه **комната под библиотеку**، زمین سیب زمینی **поле под картофель**.

- حرف اضافه **за**

در این نوع ترکیبات، وابسته علت و دلیل پیشامد هسته است که به‌وسیله حرف اضافه **за** به هم پیوند داده شده و بیانگر مفهوم تخصیص یافتن هسته به وابسته، با مفهوم سببی است: دستمزد کار **плата за труд**، پول کار **деньги за работу**، کرایه سفر **плата за проезд**. در برخی از مواقع اضافه تخصیصی در زبان روسی بوسیله صفات نسبی (صفت و موصوف) نیز بیان می‌شوند: پول عروسی **свадебные деньги**، دعوت‌نامه عروسی **свадебное приглашение**، اعتبارات احداث **строительные средства**.

۴- بیان مفهوم اضافه تخصیصی بوسیله حالت وسیله (творительный падеж)

از آنجایی که بیشترین معادل هسته ترکیبات اضافی تخصیصی فارسی، در زبان روسی اسامی مشتق از فعل می‌باشد، بنابراین اینگونه گروه‌واژه‌ها در زبان روسی بر اساس رابطه حاکمیت میان کلمات، به مفعول نیاز دارند، به عنوان مثال: تبادل دانشجویان обмен студентами، تمرین زبان روسی занятием русским языком، شفای عشق исцеление любовью، آواز کر ление хором.

موارد اندکی هم هستند که در زبان روسی معنای تخصیصی می‌تواند به وسیله حرف اضافه с در حالت وسیله (творительный падеж) بیان شود: بشقاب سوپ тарелка с супом و ساندویچ کالباس бутерброд с колбасой، ساندویچ ژامبون бутерброд с ветчиной و لیوان آب стакан с водой و جعبه بار ящик с грузом و ... در زبان روسی گروه‌واژه متمم اسم با حرف اضافه с در اینگونه موارد بر محتوای چیزی (شیء یا غذایی) دلالت می‌کند که در زبان فارسی همین مفهوم بوسیله نقش‌نمای اضافه تخصیصی بیان می‌شود.

۵- بیان مفهوم اضافه تخصیصی حالت حرف اضافه‌ای (предложный падеж)

- حرف اضافه (об) о

حرف اضافه (об) о در این نوع ترکیبات نیز بیانگر مفهوم تخصیص یافتن و منسوب شدن هسته به وابسته است. ساختار اینگونه ترکیبات اضافی به گونه‌ای است که هسته برای بیان روابط نحوی متممی و توصیفی (Изъяснительные отношения) بر اساس رابطه حاکمیت در زبان روسی، نیاز به حرف اضافه (об) о با حالت حرف اضافه‌ای دارد: گواهی تولد инструкция об рождении، دستورالعمل استعمال об инструкции، مسئله امنیت эксплуатации، پرونده قتل об деле، خبر جلسه собрании، خبر پیروزی весте о победе، خبر لوبийстве، تقاضانامه استعفا заявление об отставке، رحلت весте о кончине.

همانگونه که از مطالب فوق‌الذکر بر می‌آید، موضوع ترکیبات اضافی در زبان روسی و فارسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که با توجه به نوع ساختار و بافت زبانی هر کدام از این زبان‌ها، ابزارهای بیان این مفاهیم نیز در آنها متفاوت‌اند. مقوله ترکیبات اضافی در تمام زبان‌های دنیا وجود دارد، و در واقع تمام مفاهیم و معانی آنها از ذهن انسان سرچشمه می‌گیرد. (تر- میناسووا polbu.ru) ذهن بشری برای این که این مفاهیم را در قالب زبان و کلام

متجلی نماید، با توجه به ویژگی‌های ذهنی و زبانی خویش، از ابزارها و نشانه‌های زبانی مختلفی کمک می‌گیرد. به همین دلیل است که زبان‌شناسان معتقدند که مفاهیم ترکیبات اضافی به صورت کلی در ژ- ساخت تمام زبان‌های دنیا وجود دارد؛ و تنها وجه تمایز آنها در ر-ساخت یا به عبارتی نوع ابزارهای بیان (نوع روابط نحوی) و تفاوت در مفاهیم و معانی جزئی آنهاست. (همان)

نتیجه

نتایج بررسی و مطالعه مقایسه‌ای ماهیت دو مقوله «ترکیبات اضافی تخصیصی» در زبان فارسی و متمم اسم در زبان روسی (определение) به قرار ذیل است:

(۱) بحث ترکیبات اضافی (مضاف و مضاف‌الیه) در دستور زبان فارسی در مقوله گروه اسمی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد. بررسی نظرات مختلف زبان‌شناسان فارسی حاکی از آن است که دستورنویسان زبان فارسی رویکرد واحدی در تعریف این مقوله دستوری در زبان فارسی ندارند؛ عده‌ای در تعریف ترکیبات اضافی (مضاف مضاف‌الیه)، «مضاف‌الیه» را به عنوان نقش دستوری مدنظر گرفته، و برخی با رویکردی معناگرایانه - که با دیدگاه نگارندگان مقاله نیز مطابقت دارد- مفهوم مضاف‌الیه را همچون زبان روسی، در مقوله «متمم‌های اسمی» مورد بررسی قرار می‌دهند، بدین شرح که اصطلاح «متمم» را می‌توان در دو زبان فارسی و روسی با تعریفی یکسان، به عنوان کلمه‌ای که مفهومی دیگر را به معنای کلمه دیگر می‌افزاید و به عبارتی، معنای آن را تکمیل می‌کند، بکار برد و بر این اساس، آنچه را که در دستور سنتی زبان فارسی «مضاف‌الیه» می‌نامند، می‌توان به عنوان «متمم اسم» (هر چند که قبل از آن حرف اضافه نیز وجود ندارد) در نظر گرفت.

(۲) ساختار تحلیلی و بافت صرفی و نحوی زبان فارسی به گونه‌ای است که بسیاری از روابط نحوی و مفاهیم ترکیبات اضافی تخصیصی در آن به وسیله «کسره» نقش‌نمای اضافه بیان می‌شود. پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ذهن فارسی‌زبانان برای برگرداندن اینگونه مفاهیم به زبان روسی با حداقل پانزده روش و ابزارهای دستوری و نحوی بیان آنها در زبان روسی مواجه است. بنابراین نتایج مطالعات و پژوهش‌ها در این زمینه گواه آن است که در راستای هر چه بهتر یادگیری و ترجمه اینگونه ترکیبات، به ویژه از زبان فارسی به روسی ضروری می‌نماید تا زبان‌آموزان کشورمان قبل از هر چیزی، با ماهیت روابط نحوی و ابزارهای بیان آنها در زبان روسی آشنا شوند، مفاهیم کلی و جزئی حروف اضافه را در زبان روسی بدانند و با

روانشناسی زبان روسی نیز آشنا گردند تا در هنگام ترجمه ترکیبات اضافی تخصیصی از زبان فارسی به روسی (گروه‌واژه‌های اسم-اسم) معادل‌های درست کاربرد معنایی و دستوری آنها را بکار ببرند.

۳) در راستای تسهیل بخشیدن فرایند ترجمه اینگونه ترکیبات به زبان روسی، در نظر گرفتن موارد زیر بسیار ضروری و مهم می‌نماید:

۱- ایجاد و تقویت مهارت زبان‌آموز یا مترجم در تحلیل مفهوم اختصاص و تشخیص نوع رابطه نحوی بیان شده - اعم از زمانی، مکانی، سببی، هدف، و غیره- در ترکیب اضافی تخصیصی در زبان فارسی توسط زبان‌آموز یا مترجم.

۲- تشخیص و بکارگیری درست روش‌ها و ابزارهای بیان معادل این مفاهیم در زبان روسی از میان ابزارهای بیان روابط نحوی همسانی، حاکمیت و همنشینی توسط زبان‌آموز یا مترجم.

Bibliography

- Anvari, Hasan and others. (1373/1994). *Dasture Zabane Farsi 2* (Grammar of Persian Language 2). Tehran: Fatemi Publications.
- Babaytsova, V.V. (2000). *Yivleniya Perekhodnosti V Grammatike Russkava Yizika* (Transitivity in the Grammar of the Russian Language) Moscow: Drofa.
- Beloshapkova, V.A. (1989). *Sovremenniy Russkiy Yizik* (Contemporary Russian Language) Moscow: Visshaya Shkola.
- Dibrova, E.I. (2001) *Sovremenniy Russkiy Yizik* (Contemporary Russian Language). Moscow: Academia.
- Farshidvard, Khosro. (1375/1996). *Gofarhaei Darbore-e Dasture Zabane Farsi* (Speaking about the Persian language). Tehran: Amir Kabir Publications.
- Lekant, P.A. (2002). *Sovremenniy Russkiy Yizik* (Contemporary Russian Language) Moscow: Academia.
- Nobahor, Mehrangiz. (1372/1993). *Dasture Karbordi-e Zabane Rusi* (Applied Grammar of Russian language). Tehran: Rahnoma Publications.
- Panj Ostad. (1373/1994). *Dasture Zaban* (Grammar). Tehran: Ferdous Publications.
- Pulkina I. M. (2000). *Grammatika Russkava Yizika* (A Practical Grammar with Exercises). Moscow: Russky Yazyk Publishers.
- Shafaei, Ahmad. (1363/1984). *Maboni-e Elmi-e Dasture Zabane Farsi* (Scientific foundations of Persian grammar). Tehran: Novin Publications.

- Shariat, Mohammad Javad. (1367/1988). *Dasture Zabane Farsi* (Grammar of Persian Language). Tehran: Asotir Publications.
- Soltani, Ali. (1374/1995). *Dasture Zabane Farsi* (Grammar of Persian Language). Tehran: Amir Kabir Publications.
- Ter-Minasova, S.G. (2006). *Yizik I Mejdunarodnaya Komunikatsiya* (Language and Communication International): http://polbu.ru/terminasova_language.
- Valgina, N.S. (1991) *Sintaksis Russkava Yizika* (The Syntax of The Russian Language). Moscow.
- Vazinpour, Nader. (1375/1996). *Dasture Zabane Farsi* (Grammar of Persian Language). Tehran: Moin Publications.
- Zahraee, S.H. (2004) *Mafhume Motammem dar Zaban-hae Rusi va Farsi* (Motammem in the Russian and Persian languages). Tehran: Paper of Pazhuhesh. The Faculty of Foreign Languages in University of Tehran.
- <http://rusgram.narod.ru/1437-1454.html>.